

Norden i Bio 2006

Undervisningskompendium (Danmark)

Norden i Bio tager udgangspunkt i 5 korte film fra de fem nordiske lande Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Med Norden i Bio sættes fokus på nordiske sprog, nordisk identitet og nordisk kultur. Målgruppen er 14 år og op.

Materialet henvender sig i særlig grad til lærere i hele Norden der underviser i dansk/norsk/svensk. Med fordel kan lærere, der underviser i andre fag inddrages i tværfaglige forløb.

Det er håbet at materialet vender udviklingen fra de sidste mange år, hvor der ikke har været lagt vægt på kendskabet til de nordiske sprog. Det har betydet at unge i Norden har brugt engelsk som kommunikationssprog. Ved en målrettet indsats vil det kunne ændres og få betydning, ikke bare i den nordiske kommunikation, men også give større forståelse af eget sprog (*Læs mere herom på hjemmesiden under Sprogforståelse*).

Hovedformål med Norden i Bio

Via arbejdet med de nordiske kortfilm udnyttes elevernes mediekompetencer og fascination af film.

Norden i Bio vil øge elevernes interesse for de nordiske sprog og den nordiske kultur.

Filmoplevelsen giver fællesskab...

... ikke bare med klassekammerater, men med de elever over hele Norden som ser de samme film! Herved skabes en fælles referenceramme som vil kunne få stor betydning ved et fremtidigt møde uanset hvor i verden det sker.

Norden i Bio 2006 er resultatet af entusiasme og indsats fra folk i hele Norden.

Det er håbet at ideer til undervisningsforløb af de deltagende lærere lægges ind på Kontaktforum på hjemmesiden og at eleverne, ligeledes via Kontaktforum, kommer i kontakt med hinanden, diskuterer film og tema og måske oven i købet får opbygget chatvennskaber.

Håbet er også at 'Norden i Bio' bliver en tilbagevendende begivenhed, og at materialet i årene fremover udbygges med undervisningsmateriale til forskellige målgrupper!

Norden i Bio – til læreren

Det allervigtigste er at du gør dig klart, hvordan du vil arbejde med Norden i Bio. Der er mange måder som du bruge kompendiet på, så det er ikke ligegyldigt hvor du lægger dit fokus.

Derfor skal du gennemlæse kompendiet og herefter enten bruge opgaveforslag systematisk eller sammensætte dit eget undervisningsforløb og plukke i opgaveforslagene.

Overvej om der skal arbejdes med materialet ad flere omgange. Alle film egner sig til gensyn, og der er nok ingen tvivl om at udbyttet af arbejdet spredt over en længere periode vil give et større udbytte.

De fem film kan ses uden undertekster. Herudover er alle film tekstet på fem sprog (dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk).

Dialoglisterne og andre hjælpeark hentes på hjemmesiden til arbejdet med bl.a. de sproglige opgaver og ligger både som MS Word-dokumenter og pdf-filer.

Som optakt til undervisningsforløbet er det en forudsætning at der arbejdes der med 'Optakt til Norden i Bio'.

De fem film er:

Danmark

Fisk (2005): 5'03". Instruktør: Jakob Rasmussen

Finland

Perkele (2004): 17'51". Instruktør: Arto Tuohimaa

Island

Móðan (2004): 14'04". Instruktør: Jón Karl Helgason

Norge

Hjemmekamp (2004). 9'40". Instruktør: Martin Lund

Sverige

Natan (2003): 11'15". Instruktører: Jonas Bergergård og Jonas Holmström

Undervisningskompendiet er bygget op på følgende måde:

Kapitel 1: Sprogforståelsen i Norden (kort introduktion til læreren)

Hvordan står det til med sprogforståelsen i Norden, og hvordan arbejdes der med de nordiske sprog og den nordiske dimension i de nordiske lande?

Kapitel 2: Optakt til Norden i Bio (opgaver til eleverne)

Kapitel 3: En introduktion til sprogene i Norden

Text af Jens Cramer – lektor ved Nordisk Institut i Århus

Kapitel 4: Sproglige opgaver til alle fem film

Med udgangspunkt i de fem film er der mange ideer til arbejdet med nordiske sprog og eget sprog.

Kapitel 5: Humor – det fælles tema

De fem film har i 2006 humor som fælles tema og lægger op til diskussioner omkring ligheder og forskelle i humor i de nordiske lande. I arbejdet med opgaverne sættes der ligeledes fokus på sprogforståelse.

Til hver film har en 'indfødt' skrevet kort om humor sådan som det kommer til udtryk i filmen.

Kapitel 6: De filmiske virkemidler

De fem film er også velegnet til undervisning i de filmiske virkemidler og arbejdet med filmgenren – en anden udtryksform. Naturligvis arbejdes der også med sproglige opgaver på.

Kapitel 7: Flere ideer

Forslag til tværfaglige emner med udgangspunkt i historie, geografi, religion og politik, til arbejdet med Nordisk Råd og at være ung/fremmed i Norden.

Hvad opnås ved at der arbejdes med Norden i Bio (Danmark)

Ved at arbejde med 'Norden i Bio' er der mulighed for at opfylde intentionerne med formål for dansk (citat fra faghæftet i dansk 1)

Formålet med undervisningen i dansk er at fremme oplevelse af sproget som kilde til udvikling af personlig og kulturel identitet, der bygger på æstetisk, etisk og historisk forståelse.

Stk. 2. Undervisningen skal fremme elevernes lyst til at bruge sproget personligt og alsidigt i samspil med andre. Eleverne skal styrke deres bevidsthed om sproget og udvikle en åben og analytisk indstilling til deres egen tids og andre perioders udtryksformer. De skal opnå udtryks- og læseglyde og øge deres indlevelse og indsigt i litteratur og anden fiktion.

Stk 3. Undervisningen skal give eleverne adgang til det nordiske sprog- og kulturfællesskab

Ved at arbejde med 'Norden i Bio' opfyldes bl.a. følgende trinmål i dansk (citat fra faghæftet i dansk 1)

Det talte sprog:

- Bruge talesproget forståeligt, klart og varieret i samtale, samarbejde og diskussion
- Forstå norsk og svensk i store træk og have kendskab til forskelle og ligheder i nabosprogene

Det skrevne sprog – læse:

- Læse op og gengive egne og andres tekster i fortolkende og dramatisk form
- Læse norske og svenske tekster

Det skrevne sprog – skrive:

- Eleverne skriver og tilrettelægger flere og flere tekster på computeren, der også anvendes til søgning af information

Sprog, litteratur og kommunikation:

- fortolke, vurdere og perspektivere værdier og værdiforestillinger i andres udsagn samt i tekster og andre udtryksformer fra forskellige tider
- fortolke, vurdere og perspektivere tekster og andre udtryksformer ud fra såvel umiddelbar oplevelse som analytisk forståelse
- kende forskellige genrer og deres blandingsformer inden for fiktion og ikke-fiktion
- gøre rede for genre, kommunikation, komposition, fortælleforhold, fremstillingsform, tema og motivsprog og stil samt meningen i tekster og andre udtryksformer selvstændigt og i samspil med andre

Kapitel 1

Sprogforståelsen i Norden

Hvordan står det til med sprogforståelsen i Norden, og hvordan arbejdes der med de nordiske sprog og den nordiske dimension i de nordiske lande?

Side 4-5 i uddrag fra "Udredning angående sprogforståelsen i Norden og den nationale opfølgning – aug. 2005" af Lis Madsen.

"Det er meget forskellige krav, der stilles til undervisningen i nordiske sprog i grundskolen i de nordiske lande...

Nogle lande foreskriver overordnede faglige mål, mens andre lande i højere grad beskriver fagenes indhold og endda foreslår konkrete tekster (fx Norge). Man fornemmer, at udviklingen i de seneste år mange steder går i retning af mere overordnede målformuleringer – i Danmark endda med bindende trinmål inden for de forskellige delområder. Jo nyere bestemmelserne er, jo mere overordnede mål og jo mindre konkret indhold. Historiske, geografiske, kulturelle og politiske forhold anes tydeligt i de forskellige bestemmelser. For nogle af de små sprogsamfund er det nordiske et vigtigt element. Færøerne og den svensksprogede del af Finland gør fx meget ud af det nordiske, mens det nordiske i nogle af de centralskandinaviske lande netop nævnes (det gælder i særlig grad for Sverige), men ikke meget mere - og her er den nordiske forpligtelse begrænset til nabolandene.

Der er en tydelig forskel på, om de nordiske sprog er nabosprog eller fremmedsprog."

"Grønland og Island – og til dels i den finsksprogede del af Finland – repræsenteres det nordiske ved et nordisk sprog, som så læses som fremmedsprog på et relativt højt niveau. Det konkrete sprog (dansk og svensk) må så fungere som adgangsbillet til det nordiske, men de øvrige nordiske sprog nævnes ikke i fagenes indhold...

Samlet set fylder det nordiske ikke meget i fagplanerne for grundskolen. Det er nævnt alle steder, men flere steder i uforpligtende formuleringer."

Hele udredningen kan hentes på www.nordenibio.org.

Linksamling

<http://www.flsk.fo>

<http://www.skolnet.aland.fi>

<http://odin.dep.no>

Kapitel 2

Optakt til Norden i Bio

Først

Find de 5 lande (Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige) på et kort. Hvad ved vi om landene (sprog, geografi, historie, befolkningssammensætning, litteratur, film osv.)?

Så

For at skabe nysgerrighed omkring sprogene i Norden udleveres næste side med sætninger på de fem sprog. Er mest elevvenlig som farvekopi.

Sætningerne er valgt så de kan bruges som optakt til elevers kommunikation på Kontaktforum på hjemmesiden.

Sætningerne læses op på de fem sprog (ved tal og skole vælges egne informationer).

Hvilke sprog ligner hinanden? Hvilket sprog er helt forskellig fra de andre fire (finsk tilhører den finsk-ugriske sprogstamme, hvis oprindelse skal søges i egnene omkring Uralbjergene).

Derefter

Vælg 8 (nedenstående sætninger) og evt. 9 og find ligheder og forskelle i retstavningen.

Jeg kommer fra Danmark.

Jag kommer från Sverige.

Jeg kommer fra Norge. (Bokmål)

Eg kjem frå Noreg. (Nynorsk)

Ég kem frá Íslandi.

Tulen Suomesta.

Hvilke nye ting opdagede i?

Til sidst

Kort introduktion af 'Sprogene i Norden' (gennemgås af læreren eller udleveres).

Grøn: Danmark
Blå: Sverige
Gul : Norge -bokmål
Lilla Norge - nynorsk
Sort: Island
Turkis: Finsk

1

Jeg hedder (Dan)
Jag heter (Sve)
Jeg heter (Nor bok)
Eg heiter (Nor ny)
Ég heiti (Isl)
Minun nimeni on (Fin)

2

Jeg er xx år. (Dan)
Jag är xx år. (Sve)
Jeg er xx år. (Nor bok)
Eg er xx år. (Nor ny)
Ég er xx ára. (Isl)
Olen xx vuotias. (Fin)

3

Jeg går i xx. klasse. (Dan)
Jag går i xx. klass. (Sve)
Jeg går i xx klasse. (Nor bok)
Eg går i xx. klasse. (Nor ny)
Ég er í xx. bekk. (Isl)
Käyn xx. luokkaa. (Fin)

4

Vi er xx elever i klassen. (Dan)
Vi är xx elever i klassen. (Sve)
Vi er xx elever i klassen. (Nor bok)
Vi er xx elever i klassen. (Nor ny)
Við erum xx nemendur í bekknum. (Isl)
Meidän luokallamme on xxx oppilasta. (Fin)

5

Skolen hedder (Dan)
Skolan heter (Sve)
Skolen heter (Nor bok)
Skulen heiter (Nor ny)
Skólinn heitir (Isl)
Koulun nimi on (Fin)

6

Der er xxx elever på skolen. (Dan)
Det är xxx elever på skolan. (Sve)
Det er xxx elever på skolen. (Nor bok)
Det er xxx elever på skulen. (Nor ny)
Það eru xx nemendur í skólanum. (Isl)
Koulussa on xxx oppilasta. (Fin)

7

Jeg bor på landet/i byen. (Dan)
Jag bor på landet/i staden. (Sve)
Jeg bor på landet / i byen. (Nor bok)
Eg bur på landet / i byen. (Nor ny)
Ég bý í sveit/bæ. (Isl)
Asun maalla/kaupungissa. (Fin)

8

Jeg kommer fra Danmark. (Dan)
Jag kommer från Sverige. (Sve)
Jeg kommer fra Norge. (Nor bok)
Eg kjem frå Noreg. (Nor ny)
Ég kem frá Íslandi. (Isl)
Tulen Suomesta. (Fin)

9

Jeg vil gerne vide mere om landene og sprogene i Norden. (Dan)
Jag vill gärna veta mer om länderna och språken i Norden. (Sve)
Jeg vil gjerne vite mer om land og språk i Norden. (Nor bok)
Eg vil gjerne veta meir om land og språk i Norden. (Nor ny)
Ég vil gjarnan fræðast meira um löndin og tungumálin á Norðurlöndum. (Isl)
Haluan tietää enemmän Pohjoismaista ja niiden kielistä. (Fin)

Kapitel 3

En introduktion til sprogene i Norden

Af Jens Cramer – lektor ved Nordisk Institut i Århus

1. Sprogene i Norden
2. Ligheder mellem de nordiske sprog
3. Forskelle mellem de nordiske sprog
skrift og udtale
kommentarer
4. Især om norsk
5. Især om svensk
6. Ordforrådsproblemer

1. Sprogene i Norden

Fem af de sprog, som i dag tales og skrives i Norden, har fælles oprindelse og kaldes urnordisk. Urnordisk tilhører den germanske sprogstamme som igen tilhører den indoeuropæiske sprogfamilie. Frem til ca. 700-tallet forstod alle hinanden, og der var ikke stor forskel i ordforråd og udtale. I perioden fra 700-800-tallet og frem til år 1000 foregik der en sprogudvikling, som gjorde, at man omkring år 1000 kunne konstatere at der var sket noget med sproget i Norden: der var tydelig forskel mellem sproget, som blev talt i den vestlige del af Norden og sproget som blev talt i den østlige del. Fra år 1000 skelnes der derfor mellem de vestnordiske og østnordiske sprog. I tidens løb har sprogene udviklet sig på forskellig måde og med forskellig hastighed. Den generelle tendens er, at den sproglige udvikling er foregået langsomst i vest og hurtigst øst. Nedenstående oversigt, der samtidig nævner de to skriftsprog i Norge, giver et indtryk af slægtskabsforholdene:

NORDISK	
Urnordisk	
VESTNORDISK	ØSTNORDISK
Islandsk	Svensk
Færøsk	Dansk
Norsk (nynorsk)	Norsk (bokmål)

Selv om der kan være problemer med forståelsen af ord og vendinger, så er lighederne mellem norsk, svensk og dansk stadig så store, at man ved at tale eget sprog og tale tydeligt fortsat vil kunne kommunikere med hinanden. Det samme gælder med hensyn til skriftsproget.

De skandinaviske sprog (dansk, norsk og svensk) som også kaldes nabosprogene, ligner hinanden så meget at man udefra godt kunne opfatte dem som dialekter fra det samme sprog, men da de har hvert sit skriftsprog og er hovedsprog i hvert sit land, så beskrives de som forskellige sprog.

Selv om færøsk og islandsk er nordiske sprog, så er disse sprog ikke umiddelbart forståelige for danskere, nordmænd og svenskere.

Færingers forstår glimrende dansk – dansk er 1. fremmedsprog i skolen. Færøerne er det eneste reelt tosprogede land i Norden.

På Island er 2. fremmedsprog dansk.

Også en del grønlandere forstår af historiske grunde dansk, og dansk er 1. fremmesprog.

Da både grønlandsk og finsk/samisk tilhører andre sprogfamilier end den nordiske, er disse sprog helt uforståelige for folk fra den øvrige del af det nordiske område. Grønlandsk er et inuitsprog og er i slægt med eskimosproget i Canada, mens finsk og samisk er i familie med estisk, ungarsk og visse sprog ved Uralbjergene.

Finland var tidligere en del af det svenske rige, og ca. 6 % har svensk som modersmål. Både finsk og svensk er ligeværdige sprog.

Finske elever med svensk som modersmål får en grundig oplæring i finsk, og finske elever med finsk som modersmål får en grundig oplæring i svensk.

2. Ligheder mellem de nordiske sprog

Dansk, norsk og svensk indeholder mange ligheder, selv om der er nogle stave- og udtaleforskelle mellem de tre sprog. I afsnit 3 er der en oversigt over disse og nævnt nogle enkle tommelfingerregler som kan lette sprogforståelsen. Det er først og fremmest i ordforrådet, at de største forskelle findes.

I Munch-Petersen og Hartmann: "Farlige ord og lumske ligheder i svensk og dansk" er der registreret ca. 2.000 ord og udtryk, som giver problemer. "Skandinavisk Ordbog", som findes på nettet, indeholder ca. 4.000 ord på henholdsvis dansk, norsk og svensk.

3. Forskelle mellem de nordiske sprog

Skrift og udtale

Hvad angår skriftbilledet kan man opstille nogle generelle stave- og udtaleforskelle, hvorved norsk og svensk adskiller sig fra dansk. Her følger først en skematisk oversigt over typiske forskelle i det skandinaviske skriftbillede, der herefter kommenteres nærmere.

Hvad angår de forskellige norske dobbeltformer, kan man som udgangspunkt regne med, at de stavemåder, der afviger fra dansk er nynorsk, men reglen er ikke undtagelsesløs.

Konsonantforskelle

	dansk	norsk	svensk
1. b,d,g/p,t,k	købe, møde, bruge	kjøpe, møte, bruke	köpa, möta, bruka
2 slutkonson. (t/tt, k/kk)	hat/tak (enkel)	hatt/takk (dobbelt)	hatt/tack(dobbelt)
3. hv/kv/v	hvid, hverken	hvit/kvit, verken	vit, varken
4. v/g	mave, skov	mave/mage, skog	mage, skog
5. vn/mn	havn	havn/hamn	hamn
6. nd/nn	kande	kanne	kanna
7. ld/ll/ll	fald	fall	fall

Vokalforskelle

	dansk	norsk	svensk
1. endelser	bade, lampen	bade, lampen bada, lampa	bada, lampan
2. nægtende forstavelse	u. uvilje	u: uvilje	o: ovilja
3. o/a	o: lov	o: lov	a: lag
4. a/o/å	a: sang	a/o: sang/song	å: sång
5. å/a	å: hånd	å/a: hånd/hand	a: hand
6. u/o	u: kunst, bund	u/o: kunst, bunn/botn	o: konst, botten
7. y/ju	y: byde, syg	y/ju: by(de), syk/sjuk	ju: bjuda, sjuk
8. æ/ä/e	æ: præst	e: prest	ä: präst
9. e/æ/jø/jö	e/æ: mel, mælk	e/jø: mel/mjøl, melk/ mjølk	jö: mjöl, mjölk
10. e:ei	e: ben, sten	ei/e: ben/bein, stein	e: ben, sten
11. ei/ej//eg/äg	ej: vej	ei/eg: vei/veg	äg: väg
12. e:ä	e: hest	e: hest	ä: häst
13. øj/øy/ög	øj: øje	øy/øye	ög: öga
14. ø/ö/au	ø: høst	ø/au: høst/haust	ö höst

Kilde: Skandinavisk Ordbog.

Kommentarer til forskelle mellem skrift og udtale

Den alfabetiske ordning på svensk er **å – ä – ö**, mens den på dansk og norsk er **æ – ø – å**.

Ö og ä svarer til ø og æ på dansk og norsk. Finder man ord der indeholder ä og ö, er teksten derfor svensk.

Svenskere og nordmænd bruger ikke det komplicerede danske talsystem. Det hedder fx femtio og sextio i stedet for halvtreds og tres. Dog hedder tyve tjue og tjugo.

Ovenstående oversigt rummer de fleste generelle forskelle mellem de skandinaviske sprog.

Undertiden er fx formerne i dansk og norsk identiske, undertiden formerne i dansk og svensk.

Meget ofte findes der dobbeltformer i norsk. Således kan fx ordet kirke i bestemt form på bokmål hedder både kirka og som på dansk kirke. Dobbeltformer er karakteristiske for norsk, mens der fx i dansk først forekommer dobbeltformer efter 1986-retskrivningsordbogen (fx resurse/ressource).

Inden for konsonanterne skal man især bemærke forskellene mellem p, t og k i norsk og svensk og b, d og g i dansk (se moment 1). Dette skyldes historiske forhold der går helt tilbage til middelalderen.

Hvad angår vokalerne er de egentlige forskelle naturligvis små, men forholdene kan synes kaotiske. Det er de også! De skyldes bl.a. nogle særdanske lydudviklinger (lydåbninger) i middelalderen som kun delvis er markeret i skriften. Værd at lægge mærke til er at norsk ofte kan have diftonger (tvelyd) (au (**au**ka), øy(kl**øy**ve) og **ei**), hvor dansk og svensk har monoftonger (ø, e) (se moment 11,13,14). Endvidere bemærkes at man på svensk har endelser på **a** i tryksvag stilling (moment 1).

4. Især om norsk

Norge har to sidestillede skriftsprog, nemlig bokmål og nynorsk. Bokmål har sit udgangspunkt i dansk, og langt den overvejende del af befolkningen har valgt bokmål som første skriftsprog. Nynorsk er konstrueret på baggrund af de oprindelige dialekter. Det skete for at lægge afstand til Danmark som frem til 1814 havde regeret over Norge, og hvor dansk havde været det officielle sprog.

Danskere har som udgangspunkt lettere ved at forstå de nordmænd, der taler bokmål.

Nordmænd har lettere ved at forstå svenskere end danskere, men lettere ved at læse dansk end svensk, da langt den overvejende del af befolkningen, som tidligere nævnt, har valgt bokmål som første sprog.

Alle som vokser op i Norge i dag, hører dialekter og lærer at forstå dem, og det er fuldt ud accepteret, at disse forskellige dialekter fx bruges i radio og TV i modsætning til Danmark, hvor dialekter ikke er accepteret, der skal tales rigsdansk.

En række udtaleforhold adskiller dansk og norsk:

- *g* foran i, y og ei udtales som j: gi (give), geit (ged), gyse(gyse)
- *gj* kan også udtales som j fx gjest (gæst)
- *k* udtales kj foran i,y,ø og ei fx kino(udt. kjino), kirke (kjirke), kyst (kjyst), København (Kjøbenhavn)

- *sk* og *sj* udtales *sj*, fx: *ski*, *skøyter* (*skøjter*), *sjåfør* (*chauffør*)
- *u* er en mellemtungevokal og udtales imellem *u* og *y* (*dust*)

Forskelle i skriftsproget

På norsk bruges *c* sjældent.

5. Især om svensk

Både svensk og dansk tilhører som nævnt de østnordiske sprog. De har været selvstændige sprog siden engang i middelalderen (1200-1300).

Forskelle i skriftsproget

På svensk er den alfabetiske ordning *å, ä, ö* i modsætning til *æ, ø* og *å* på dansk og norsk.

Ö og *ä* svarer til *ø* og *æ* på dansk og norsk. Finder man ord der indeholder *ä* og *ö*, er det en svensk tekst.

X bruges i stedet for *ks* fx: *lax*.

Endelser i verber (udsagnsord): Svensk er et *a*-sprog og dansk er *e* sprog. Ses tydeligt i infinitiv (navnemåde): *tala, skriva*

Bestemt form navneord: på svensk er der dobbeltbestemmelse: **den** lilla hunden (**den** lille hund), **det** gula huset (**det** gule hus)

At + ikke: på svensk: *att inte kunna arbeta*, på dansk: *ikke at kunne arbejde*

Følgende væsentlige udtaleforskelle adskiller dansk og svensk:

u er en mellemtungevokal og udtales mellem *u* og *y*.

g kan udtales på mange måder fx:

g (*gammal, vägen, golv*)

j (*Göteborg, gärna, göra, gick, ge, älg, helg, arg, berg, borg*)

ng (*vagn, lugn*)

dj, gj, lj udtales *j* fx *djup* (*dyb*), *gjorde* (*gjorde*)

k foran *e, i, y, ä* og *ö* udtales som regel *tj*: *kyrka*

sj, sk, stj er en *sj*-lyd som udtales *sj* som i ordet *sjippe*

tj og *kj* er en *tj*-lyd og udtales om i det tyske ord *ich* (*tjuv, tjejt, kjøl*)

6. Ordforrådsproblemer

Det største problem i den interskandinaviske sprogforståelse er den forholdsvis store forskel i de tre sprogs ordforråd. Ord der ligner hinanden, men staves forskelligt, og ord hvor bøjningsendelserne afviger, giver sjældent problemer.

Det er ofte ud fra sammenhængen i teksten muligt at gætte sig til betydningen i de tilfælde, hvor de tre sprog bruger helt forskellige ord for det samme begreb.

Det er først når ordet står isoleret, at der ingen muligheder findes for at gætte. Der tænkes især her på ord som svensk beteende (dansk: adfærd), län (amt), börja (begynde), ånga (damp), dike (grøft) mås (måge) og norsk vonar (dansk: håber) ottast (frygter), bikkje (hund), eksos (udstødningsgas), do (toilet), grøsse (gyse).

Faste forbindelser, hvor man fx bruger andre billeder (metaforer) end i de modsvarende danske udtryk, volder store problemer. Fra svensk kan nævnes bli pannkaka (dansk: gå i fisk), gå åt som smör i solsken (dansk: gå som varmt brød).

De vanskeligste ord kaldes ”**de lumske ligheder**” eller ”**falske venner**”.

Du kan finde mange flere oplysninger om denne type af ord i Skandinavisk ordbog.

Her kan det samme ord have helt forskellige betydninger i de tre sprog. Ordene kan også have en fælles betydningskerne, men forskellige bibetydninger fx:

Svensk *flicka* betyder *pige* på dansk, mens svensk *piga* betyder *tjenestepige*.

Svensk *dräng* betyder *tjenestekarl* på dansk.

Ordet *rolig* betyder på dansk og norsk *stille*, på svensk *morsom*.

Dyrke: på dansk og norsk = dyrke afguder og (fx) tomater. På svensk: dyrke afguder, og odla (fx) tomater.

Ordet *grine* på norsk svarer til det danske ord: *græde*

Ordet *skratte* på norsk, betyder på dansk *le højt*

Ordet *rar* på norsk er det samme som *underlig* på svensk og dansk

Ordet *anledning* betyder på dansk *mulighed for*

Kilder

Fjeldstad & Cramer: Norsk for Dansker (1992, 4. udgave 2003, Forlaget Wessel og Huitfeldt, Århus)

Cramer & Larsen: Dansk som nabosprog (2002, Århus Universitetsforlag).

Skandinavisk Ordbog (Politiken) og Peter Skautrup

Kapitel 4

Sproglige opgaver til alle fem film

Herunder følger en model der kan bruges i det sproglige arbejde med *alle* fem film. Der arbejdes med en film ad gangen.

Dialogteksterne hentes på www.nordenibio.org

Dialogteksterne findes både som pdf-fil og som MS Word-fil. Word-filen kan hentes ind i et tekstbehandlingsprogram når der skal arbejdes med sproglige opgaver med udgangspunkt i dialoglisten.

Det giver mulighed for at arbejde dynamisk med dialogerne, fx kan der:

- vælges sætninger ud
- byttes om på ord og udarbejdes nye sætninger
- udarbejdes oversigter over forskelle og ligheder
- markere forskelle og ligheder med farver

Osv.

Det kan være en god ide at arbejde med de sproglige opgaver inden filmene ses.

Det sætter fantasien i sving. Man danner selv 'billeder' samtidig med at der er særligt fokus på sproget. *Selvfølgelig er det også muligt at se filmen/filmene først for at få den fælles oplevelse, hvorefter der bliver arbejdet med de sproglige opgaver.*

Først: fokus på retstavning

Dialogen til den valgte film udleveres (evt. tilbageholdes oplysningen om oprindelsesland).

Dialogen downloades fra hjemmesiden og printes ud.

Parvis læses teksten højt og spørgsmål og nedenstående opgaver besvares.

- Hvilket sprog er dialogen skrevet på? Begrund.
- Skriv et resumé af dialogen. (*Var der ord, der gjorde det umuligt af forstå sammenhængen? Hvis ja, brug ordbog (brug evt. netordbog på www.nordskol.org. Alternativt 'forærer' læreren svar efter kvalificerede gæt.*)
- Diskutér filmens tema og evt. budskab.

Så sættes fokus på ligheder og forskelle i skriftsprogene.

Oversigten fra kapitlet 'Sprogene i Norden', udleveres til eleverne.

- Del teksten (eller dele af teksten) op i ord der skrives:
 - som på eget sprog
 - anderledes end tilsvarende ord på eget sprog – men ligner
 - helt forskelligt fra sammenlignet med eget sprog
- Der sættes derefter fokus på bestemte områder, fx konsonantforskelle

Ovenstående opgaver gennemgås fælles.

Så: fokus på udtale

Filmen – kun lyd afspilles (vigtigt!)

Lyt og følg samtidig med i den udleverede dialog.

- Opgave: sæt cirkel om de bogstaver der lyder anderledes end på eget sprog.

Alternativt:

- Klassen deles op i to grupper. Den ene gruppe sætter cirkel om bogstaver der lyder på samme måde som på eget sprog. Den anden gruppe sætter cirkel om de bogstaver der lyder anderledes end på eget sprog.

Iagttagelserne gennemgås fælles, og der findes frem til karakteristiske forskelle og evt. ligheder mellem de to sprog.

Dernæst

Så ses filmen med tekst på originalsproget.

Samtale om filmen:

- Var det svært at forstå hvad der blev talt om?
- Der tales om hvilken betydning det har for forståelsen, at der nu 'er sat billeder på'.

Til sidst

Der kan arbejdes videre på mange måder fx:

- **Sæt en eller flere af personerne i 'den varme stol'**. Stil spørgsmål som: hvorfor gjorde du.. hvorfor sagde du.. hvad kunne du ellers have gjort... hvad sker der med dig i det næste år..?
- **Lad personerne mødes efter et halvt år**. Roller fordeles. Dramatisér efter at dialogen er skrevet på originalsproget. Søg hjælp i dialoglisten.
- **Med udgangspunkt i replikker fra dialogen ændres historien (alene eller parvis)**. Hent dialogen ind i et tekstbehandlingsprogram og leg med replikker og personer.

- **Skriv en filmanmeldelse.**
- **Skriv videre på filmens historie.** Hvad sker der de næste to dage?
- **Hop tilbage i tiden.** Begynd to dage før filmen starter (fx prosa, drama, film).
- **Hvis den valgte film ikke er fra dit eget land,** overføres handlingen til eget land (vælg genre fx prosa, drama, film, eventyr, rap).
- **Flyt rundt på replikkerne og lav en ny historie.** Brug Wordfilen som hentes på hjemmesiden og lægges ind på den enkelte computer.
- **Søg informationer om filmen og instruktør på nettet.** Hvilke filmfestivaler har filmen deltaget i? Har den vundet priser? Personbeskrivelse af instruktøren. Hvad har instruktøren ellers produceret? Osv.

Evaluering

Alle elever svarer på følgende (enten mundtligt eller skriftligt):

- Hvad har jeg lært om nordiske sprog? Mindst tre ting.
- Hvilke ord på det pågældende lands sprog har jeg lært så godt, at jeg er sikker på at kunne huske dem?

Klassen kan afslutningsvis udarbejde en fælles ordliste.

Flere sproglige opgaver til de fem film

Nedenstående opgaver er udarbejdet med henblik på et uddybende arbejde med de sproglige opgaver i undervisningen i de danske skoler. Mange opgaver kan transformeres til undervisningen i de andre nordiske lande.

Dialogteksterne hentes på www.nordenibio.org

Dialogteksterne findes både som pdf-fil og som MS Word-fil. Word-filen kan hentes ind i et tekstbehandlingsprogram når der skal arbejdes med sproglige opgaver med udgangspunkt i dialoglisten.

1. Danmark: Fisk (Jakob Rasmussen)

Det er meget karakteristisk at de lydlige udviklinger i det danske sprog, som har fundet sted i sidste århundrede, har udviklet sproget væk fra de øvrige nordiske sprog.

Det betyder, at de danske stavemåder nu ligger fjernere fra udtalen end tidligere. Faktisk har hvert tredje ord i dansk skiftet udtale inden for de seneste 150 år.

Samtidig er det karakteristisk at bogstaver og ord 'sluges', at ord udtales helt anderledes end de skrives, og at sætninger i talesproget kan slutte med et lille "ikk" eller "ikk'å" = ikke? Ordet er bare fyld.

Med udgangspunkt i dialogen (den nedskrevne) sættes fokus på ligheder og forskelle i tekst og tale.

Først

To og to læser I den skrevne dialog højt. Understreg ord som I lægger tryk på, og angiv hvorledes jeres intonation er i slutningen af sætninger.

Så

- Find forskellige måder hvorpå a udtales (find bud på regler)
- Bogstaver der forsvinder eller bliver slugt
- Find ord der udtales helt anderledes end det skrives

Derefter

Filmen afspilles uden billede. Følg med i jeres dialogliste.

Sammenlign jeres udtale med Carsten og Louises. Find forskelle og ligheder. Har I et bud på hvor i Danmark Carsten og Louise bor?

Til sidst

Dialogen omskrives til et korrekt skriftsprog.

- Diskutér forskellen mellem dansk tale- og skriftsprog.

2. Finland: Perkele (Arto Tuohimaa)

Finsk tilhører den finsk-ugriske sprogstamme, hvis oprindelse skal søges i egnene omkring Uralbjergene. Derfor er finsk meget anderledes end de andre nordiske sprog. Alligevel findes der finske ord som vi har taget til os fx: sauna.

(http://www.finland.dk/sprog/finsk/hyvaa_paivaa/indfoering.html - god hjemmeside der giver en fremragende og lettilgængelig indføring i finsk).

Ved at arbejde med sproget skærpes en sproglig opmærksomhed.

Først

Det kan være en god ide at se filmen først, evt. i mindre bidder, for at prøve at forstå hvad tema, budskab og humor er.

Så

Dialogen udleveres. Find frem til karakteristiske ting i retstavningen – og som er anderledes end på dansk- fx: andre bogstaver, vokalsammenstillinger osv.

Prøv derefter at læse et uddrag højt (parvis). (*Udtalen af finske ord er ikke svær, fordi reglerne er få og faste. Hovedregelen er, at finsk udtales som det skrives. Ved udtalen af finske ord skal man enten overdrive eller holde lidt igen.*)

Derefter

Filmen (eller et uddrag) afspilles – kun med lyd! Følg med i dialogen.

Der bliver lyttet til sproget samtidig med at man prøver at forstå – uden at forstå! Det er en god øvelse.

- Hvad lagde I mærke til?

Til sidst

Filmen vises, nu med danske undertekster.

Evaluering

Hvad ved I om finsk som I ikke vidste før?

Hvis der skal bruges mere tid på finsk, så brug mere tid på:

http://www.finland.dk/sprog/finsk/hyvaa_paivaa/indfoering.html

3. Island: Móðan (Jón Karl Helgason)

Islandsk er et vestnordisk sprog.

Det er væsentligt at vide at islandsk ikke har ændret sig så meget væk fra urnordisk som de skandinaviske sprog.

Det er ikke et krav at der skal arbejdes med islandsk i dansk. Alligevel er det en god ide at bruge lidt tid på islandsk. Det kan fx skærpe den sproglige opmærksomhed.

Først

Det kan være en god ide at se filmen først, evt. i mindre bidder, for at prøve at forstå hvad tema, budskab og humor er.

Så

Dialogen udleveres. Der arbejdes parvis.

- Find frem til karakteristiske ting i retstavningen – og som er anderledes end på dansk- fx: andre bogstaver.
- Find ord som er umiddelbart genkendelige.

Så læses et uddrag højt (parvis).

Derefter

Filmen (eller et uddrag) afspilles – kun med lyd! Følg med i dialogen.

Der bliver lyttet til sproget samtidig med at man prøver at forstå – uden at forstå! Det er en god øvelse.

- Hvad lagde I mærke til?

Til sidst

Filmen vises, nu med danske undertekster.

Evaluering

Hvad ved I om islandsk som I ikke vidste før?

4. Norge: Hjemmekamp (Martin Lund)

Hvis filmen vises inden der bliver arbejdet med de sproglige opgaver, bør den vises uden undertekster (hverken norske eller danske). Selv om der bliver talt hurtigt, kan man godt følge med i handlingen og sikkert også finde frem til tema og budskab.

Først

Dialogen udleveres (evt. vælges et uddrag). Pararbejde.

Med udgangspunkt i dialogen (den nedskrevne) sættes fokus på ligheder og forskelle imellem norsk og dansk i skrift og udtale (se eksempler længere nede).

Hvis filmen ikke er set, læses hele dialogen op - herved fremmes forståelsen (hvis I støder på vanskelige ord, skal I først gætte, dernæst kan I bruge netordbogen på nordskol.org). Diskutér derefter filmens tema og budskab. Hvis filmen er set, læses dialogen op (hvis tiden er knap – første del af dialogen).

Med udgangspunkt i (mindst) de første 3 kommentarer (fra ”Velkommen!” og til og med: ...dagens fight”) udarbejdes en oversigt over forskelle og ligheder mellem norsk og dansk i skriftsproget. Del op i:

- ord der staves ens
- ord der ligner hinanden meget
- ord der er helt forskellige fra dansk
- er der eksempler på ’lumske ligheder’ eller ’falske venner’?

Så

Så sættes der fokus på de ord der ligner hinanden meget, men afviger fra hinanden på en eller flere måder (oversigten over forskelle i nabosprogene *kan* udleveres, men vent gerne til senere) og eleverne giver bud på regler for forskelle i skriftsproget. Gennemgås fælles.

Dernæst

Overvej dernæst hvordan ordene efter al sandsynlighed udtales.

Til sidst

Se filmen uden billeder og følg med i dialogen samtidig. Sæt cirkel om (eller understreg) de bogstaver der udtales anderledes end på dansk. Havde I gættet rigtigt, eller opdagede I noget nyt? Udarbejd dernæst en oversigt over forskelle i skrift og udtale og sammenhold den med oversigten over forskelle i skrift og udtale i nabosprogene af Jens Cramer (findes i kapitlet ”En introduktion til sprogene i Norden” eller kan hentes på www.nordenibio.org)

Sproglige iagttagelser (norsk/dansk) med udgangspunkt i begyndelsen af dialogen

hit/hid og litt/lidt (t/d)

vei/vej (ei/ej)

rommet/rummet (o/u)

avgjøres/afgøres / (v/f og gj/g)

spennende/spændende (e/æ og nn/nd)

grunn/grund (nn/nd)

like/lige (k/g)

alltid/altid (llt/lt)

uke/uge (k/g)

suksess/succes (ordet er et fremmedord). På norsk undgås bl.a. c – der staves mere ordret. Derfor bliver cc til ks. Prestasjon er et andet eksempel på et fremmedord med lydret stavning hvor lignende ord på dansk som regel staves som det oprindelige fremmedord.

suksess/succes (ss/s) – (på norsk er der dobbelt slutkonsonant når der er tryk på konsonanten – undtagen m (fx ordet *kom* – det er tryk på *m*, men det staves med et m).

fight (engelsk låneord). Engelske ord bruges mere og mere i sproget. Det skal dog nævnes at der udarbejdes norske ord for fremmedord, hvoraf nogle slår igennem.

Udtale (hjælp til læreren)

Af Kristin Ørjasætter, lektor på Nordisk Institut på Århus Universitet. Oversat af Grethe Grønkjær.

På norsk bliver alle stavelser udtalt, også selv om de er tryksvage.

På østnorsk utales l som tykt l, dvs. som en retrofleks l, når den kommer efter s eller b. (Dette fænomen kaldes også slålyd.)

Den norske o-lyd er mere rund end den danske og udtalen ligger lidt længere fremme i munden.

Det danske a findes i mange varianter, mens det norske a minder om det danske a i *har*.

Her/her (norsk nærmest som dansk a).

Og. På dansk udtales *og* som *ou*, på norsk udtales *og*: *å*. (I filmen udtales begge bogstaver, men det sker det nok fordi reporteren hviler på ordet mens han venter på det næste han skal kommentere.)

Ordet *morgen/en* udtales på mange forskellige måder i filmen. M+å+r+g+en, m+å+r+n+ing, m+å+r+en

Sædvanlig østnorsk udtale er: m+å+r+e+n (med stum g, hovedtryk på vokalen og tryksvagt e)

Men når det skal være *morgenen* er det ikke ualmindeligt at sige: m+å+r+g+e+n

g bliver udtalt her som et resultat af at det er bitryk på e)

Oppgjøret/opgøret (g/j). Gj udtales som j indlyd.

og *avgjøres/afgøres* (v/f (av: begge bogstaver udtales på norsk, men på dansk udtales af som au).

u i *Rune* og *trua* (*trua* er talesprog og betyder at have tiltro til). Det norske *u* er mere spids og udtales længere fremme i munden end den danske (*u* udtales nærmest som dansk *y*).

Kikke (*k* før *i* udtales som *k + j + i/e*. Læg an til at sige *j*, slip så tungespidsen, så opstår *kje*-lyden, som den hedder (*kje*-lyden lyder nærmest som *ch* i det tyske ord *ich*). *Kje*-lyden kan også staves *t+j*.

Skjedd (*s + k + i* udtales som *sj* i *sjippe* og kaldes kaldes *skje*-lyden. *Skje*-lyden kan også staves *s + k + j* (så er lyden uafhængig af hvilken vokal der følger efter)

Tro/tro (det norske *o* her udtales nærmest som et dansk *y* som i *ry*).

Hard. På dansk ligger lyden af *r*- bag i munden. I de fleste norske dialekter udtales *r* fremme i munden. Når *r* står foran en tandkonsonant (*t,d,s,n*, og *l*) glider udtalen af de to lyde sammen. Dette kaldes retrofleks. Dette fænomen findes ikke i de dialekter som udtaler *r* bag i munden.

Hælen fløtte – mundtligt udtryk (*l* udtales her som tykt *l*. Se forklaring længere oppe.)

I norsk tale er det karakteristisk at en sætning sluttes med 'at gå op' (nogle egne mere end andre).
I Danmark er der stor forskel intonationen i Øst- og Vestdanmark. I Vestdanmark er det mest normalt 'at gå ned'.

5. Sverige: Natan (Jonas Bergergård og Jonas Holmström)

Hvis filmen vises inden der bliver arbejdet med de sproglige opgaver, bør den vises uden undertekster (hverken svenske eller danske). Selv om der bliver talt hurtigt, på vestsvensk dialet (Värmland) og også utydeligt, kan man godt følge med i handlingen og sikkert også finde frem til tema og budskab.

Med udgangspunkt i dialogen (den nedskrevne) sættes fokus på ligheder og forskelle (se eksempler længere nede) imellem svensk og dansk i skrift, udtale og ordstilling.

Først

Dialogen udleveres (evt. vælges et uddrag). Pararbejde.

Hvis filmen ikke er set, læses hele dialogen op - herved fremmes forståelsen (hvis I støder på vanskelige ord, skal I først gætte, dernæst kan I bruge netordbogen på nordskol.org). Diskutér derefter filmens tema og budskab. Hvis filmen er set, læses dialogen op (hvis tiden er knap – aftales hvor meget, men under alle omstændigheder frem til Sabina: ”Han tycker om det!”).

Så

Med udgangspunkt i dialogen udarbejdes en oversigt over forskelle og ligheder mellem svensk og dansk i skriftsproget. Del op i ord der staves ens, ord der ligner hinanden meget og ord der er helt forskellige fra dansk.

Så sættes der fokus på de ord der ligner hinanden, men afviger fra hinanden på en eller flere måder (oversigten over forskelle i nabosprogene *kan* udleveres, men vent gerne til senere) og eleverne giver bud på regler for forskelle i skriftsproget. Gennemgås fælles.

Dernæst

Overvej dernæst hvordan ordene efter al sandsynlighed udtales. Prøv at udtale dem.

Til sidst

Afspil filmen uden billeder og følg med i dialogen samtidig. Sæt cirkel om (eller understreg) de bogstaver der udtales anderledes end på dansk.

Havde I gættet rigtigt, eller opdagede I noget nyt?

Udarbejd en oversigt over forskelle i skrift og udtale og sammenhold den med oversigten i Jens Cramers introduktion til forskelle i skrift og udtale i nabosprogene.

Retstavning (hjælp til læreren)

Den mest tydelige og åbenlyse forskel er forskellen i skrivning af æ (ä) og ø (ö). Væsentligt er også den alfabetiske ordning: å – ä – ö (væsentligt når der skal slås op i ordbøger og leksikon).

Sproglige iagttagelser (svensk/dansk)

Kock/kok (ck/k)

vad/hvad (v/hv)

letar/leder (t/d og a/e)

är/er (ä/e)

bara/bare (vokalendelse forskellig i både substantiver og verber)

att/at og sett/set (slutkonsonant er dobbelt)

långt/langt (å/a)

vänta/vente (ä/e)

sax/saks (x/ks)

Ordstilling

ta ner den/tag den ned

Man bara öppnar den/man åbner den bare

Udtale (hjælp til læreren)

cola (a er mere åben end på dansk)

gjort (gj udtales j)

sk udtales som regel som sj foran de bløde vokaler - e, i, y, ä, ö - fx: sked, skicka (sende), skygg (sky), Skälla, skölja (skylle)

sk udtales som regel sk før hård vokaler - a, o, u, å - fx: skall, skola, skuld, skåp

skjutsa (skj udtales sj)

djur (dj udtales j foran u)

Ordet korv er et eksempel på en falsk ven/lumsk lighed. Korv betyder pølse!!

Kapitel 5

Humor – det fælles tema

Ved at få indblik i et lands humor, får man også indblik i dets folkesjæl.

Efter opgaverne gives et bud på hvad det humoristiske består i for en 'indfødt' (altså en fra det pågældende land). I de andre lande kan det være sådan, at humoren kommer til syne andre steder i den pågældende film, eller at filmen overhovedet ikke opleves morsom.

Til sidst i dette kapitel er der henvisninger til hjemmesider der både kan bruges i arbejdet med humor og udbygge kendskabet til det pågældende sprog. Med udgangspunkt i kapitlet omkring forskelle og ligheder mellem nabosprogene, kan der udarbejdes sproglige opgaver, enten af læreren eller eleverne, fx: vælg en vittighed ud, oversæt direkte til eget sprog. Find ligheder og forskelle mellem sprogene. Dernæst skrives en oversættelse der også gør vittigheden morsom.

Undervisningsforløb

Se en, flere eller alle film og sæt fokus på temaet humor.

Der arbejdes med temaet efter at hver enkelt film er set.

Først

Sæt fokus på elevernes forforståelse eller fjendebillede/r omkring humor og/eller andre karakteristiske ting ved det pågældende land (brainstorm).

Brug tid på at der fortælles vittigheder. Diskutér indhold og medbetydning.

Så

Filmen ses uden undertekster (for at skærpe opmærksomheden)

- Hvilke steder var filmen morsom og hvorfor?

Dernæst

Udlever dialoglisten som læses parvis (Vanskelige ord: gæt! Derefter bruges ordbog eller netorfbog på www.nordskol.org)

- Oversæt – hvis muligt - (evt. uddrag) til eget sprog. Sørg for at morsomme sætninger også bliver sjove på eget sprog.

Til sidst

Filmen ses igen.

- Var filmen nu (mere) morsom?

- Ændrede arbejdet med dialoglisten på forståelsen af humoren i filmen?

- Udarbejd en oversigt over filmens udtryk af humor.

Evaluering

- Hvorledes har arbejdet med filmen ændret elevernes forforståelse og på deres fjendebillede/r?

Websites om humor

(fundet ved søgning på humor + land på Google)

Nogle af kategorierne eller vittighederne kan være lidt vovede.

Det kan være nødvendigt at læreren vælger relevante vittigheder.

Norge: <http://www.marve.itgo.com/>

Danmark: <http://www.fi.uib.no/~btk/humor/html/dansk.html>

Sverige: <http://web.telia.com/~u38304927/> (humorarkivet)

Humoren i den enkelte film

De små afsnit er skrevet af indfødte og på et af de tre skandinaviske sprog.

Det er således muligt at arbejde med den sproglige forståelse ved at læse disse indlæg.

Fisk (dansk): Jakob Rasmussen

Grethe Grønkjær, Undervisningskonsulent, Danmark

Dansk humor er ofte satire eller underspillet humor. Det er nødvendigt at lytte og se mimikken på de talende for at forstå humoren.

Filmen er et eksempel på typisk dansk humor.

Parret er en parodi – et kærestepar som intet har til fælles.

Der bliver sat 'stop' for deres kæresteforhold på en barsk måde.

Med kendskab til folkeeventyr og vendinger som "Ulven kommer", "3. gang er lykkens gang" og "alle gode gange tre" (intertekstuelle referencer) ved man hvad der sker. At Carsten så bliver ramt af en bil, er meget overraskende.

For at forstå humoren i filmen er det vigtigt at forstå teksten (sloganet) på bilen som rammer Carsten: "DET' DER INGEN BEN I".

"DET' DER INGEN BEN I" er en sproglig vending der betyder: "det er der ingen problemer i".

Ligeledes er vendingen en intertekstuel reference til reklamespots fra slutningen af 90'erne med det formål at sælge flere fisk. Her blev ovenstående sætning også brugt. Det er med til at gøre 'Fisk' endnu morsommer.

Mange mennesker vil ikke spise fisk hvis der er ben i i angst for at få et ben galt i halsen.

Perkele (finsk): Arto Tuohimaa

Kirsi Parikka, Nordiskt informationskontor i Jyväskylä

Första reaktionen på filmens namn var förvirring; vad är det egentligen frågan om? Perkele är nämligen ett finskt kraftuttryck. Filmen börjar med likadan förvirring när tre buttra män sitter alldeles tysta i bilen. Och det fortsätter under många minuter. Filmens miljö är beträngd och gammalmodig, som man kan inte låta bli att le för.

Finsk tystlåthet syns i filmen med humorns hjälp. När någon ska säga någonting används ganska säkert ordet Perkele. Männerna i filmen känns som äkta ungar på landsbygden. Det är lätt att skratta åt dem och deras missöden.

Jag tyckte att roligaste i filmen var att följa mannen på isen och hans tjurskallighet. Det visar ju antagligen den finska sisun! En rolig och varm stämning blev kvar efter filmen, sist och slutligen kan finska gubbstrutar visa sina känslor. Alltså vid behov.

Móðan (islandsk): Jón Karl Helgason

*María Jónsdóttir, Forstöðumaður Norrænu upplýsingaskrifstofunnar
Leder Nordisk informationkontor, Akureyri, Island*

Den islandske kortfilm "Móðan" skildrer mødet mellem den trendy, supersmarte stewardesse og sympatiske, men ubehjælpsomme antihelt ... som mødes på en lukket bilvask. Stewardessen kommer til at låse sin nøgle inde i bilen, hvor også hendes lille dreng sidder. Nu gælder det for antihelten om at vise sine evner og kræfter over for den smukke kvinde. Den ene groteske scene afløser den anden i et forsøg på at åbne bilen. Der er de to voksne uden for bilen og de to inde i bilen, den lille dreng - og en schæferhund. Grotesk og morsomt.

Hjemmekamp (norsk): Martin Lund

Guri Hanssen, daglig leder Nordisk informasjonskontor i Alta, Nordnorge

Filmen er morsom fordi den tar en velkjent situasjon for de fleste unge, som ikke kommer seg opp om morgningen, og setter den i sammenheng med et kjent sportsfenomen som kommentatorboksen jo er. Dermed får du spenning og utvikling i en ellers kjedelig situasjon, og den overfladiske talestrømmen passer forbløffende godt inn i denne situasjonen som den kanskje også gjør i andre situasjoner.

Natan (svensk): Jonas Bergergård og Jonas Holmström

Karin Södersten, Verksamhetsledare

Nordiskt Informationskontor/Föreningen Norden, Göteborg, Sverige

Denne Natan är en fumlig person, och "fyrkantig" så att säga. Det kan man se som dråpligt. Några situationer är lustiga och som man kan skratta åt. T.ex. då han som vuxen blir rädd för hundvalpen och heller inte vågar fråga efter toaletten. Plötsligen ger Natan sig bara av från kenneln utan att varsko de andra. Han går ut för att gömma sig i skogen. Filmen beskriver en vuxen människas rädsla och försiktighet i relationen med människor och inför en hundvalp, vilket kan ses som en lustighet. Slutet kan tolkas som lyckligt, då kennelägaren och Natan verkar ha funnit varandra i en spirande kärlek.

Kapitel 6

De filmiske virkemidler

Når du sætter fokus på både på de sproglige opgaver og de filmiske virkemidler, kan det være en rigtig god ide at arbejde med sproglige opgaver *inden* filmen ses (se kapitel om sproglige opgaver).

Herunder følger forslag til hvordan der kan arbejdes med en eller flere filmene, først med fokus på de filmiske virkemidler og dernæst med sproglige opgaver. *Oversigten 'Dramaturgi og de filmiske virkemidler' er til orientering til læreren eller til udlevering til eleverne.*

Vælg mellem:

1: at se hele filmen først

2: at se filmen i bidder (på samme måde som en novelle kan læses et afsnit af gangen) og samtale om det set ved hvert ophold

Inden filmen ses, diskuteres filmens titel. Der gives bud på hvad filmen kommer til at handle om. Vis filmen uden undertekster.

Ad. 1:

Først

Filmens ses.

Der tales om filmens præmis, tema og budskab.

Så

▪ Der sættes fokus på karakteristika for en fiktiv kort- eller novellefilm (kan udleveres til eleverne). Hvor lever filmen op til disse karakteristika – hvor afviger den? Sæt evt. filmen ind i en berettermodel, aktantmodellen eller plotpoint-modellen.

▪ Filmens ses igen samtidig med at der sættes fokus på de filmiske virkemidler.

Filmens længde, den tid der er til rådighed og klassens erfaring med at se og analysere film afgør hvor mange gange filmen ses. Nedenstående opgaver kan skrives på go-cards eller kraftigt papir – så disse efterfølgende kan hænges op.

- Fokus på location (miljø)
- Fokus på personbeskrivelse
- Fokus på billedbeskrivelse
- Fokus på kamerasyndsvinkel

- Fokus på lydsiden
 - Fokus på kamerabevægelser
 - Fokus på rekvisit/ter
 - Fokus på farver
 - Fokus på symboler
- Osv.

Efter hvert gennemsyn fortæller grupperne om iagttagelserne og giver bud på hvorfor det valgte virkemiddel er valgt, og hvilken betydning det har for forståelsen.

Filmen 'Fisk' er oplagt til en grundig gennemgang af de filmiske virkemidler over flere gange, da den kun varer 5 minutter.

Sæt også på still et par velvalgte steder og sæt fokus på forgrund, mellemgrund og baggrund og det gyldne snit (Dramaturgi og de filmiske virkemidler).

Dernæst

Der kan med fordel arbejdes med dialoglisten og sproglige opgaver.

Til sidst

Efter sidste gennemsyn afrundes arbejdet med filmen med:

- Ny diskussion af præmis, tema og budskab
- Temaer i filmen
- Perspektivering
- Eventuelle eksempler på intertekstualitet

Ad. 2:

Først

Når første gennemsyn af filmen foregår i bidder, er det naturligt at få styr på det sete (hvad foregår der og hvor, personernes interaktion, hvad mon der videre sker, lydsiden osv.)

Dernæst

Der arbejdes med sproglige opgaver.

Til sidst

Under alle omstændigheder ses filmen til slut i sin helhed, og der rundes af med at diskutere præmis, tema/temaer og budskab, perspektivering og intertekstualitet.

Evaluering

Hvilken betydning har det at der er blevet arbejdet både med sproglige opgaver og filmens sprog (de filmiske virkemidler)?

Diskussion.

Fiktive kort- og novellefilm

Herunder er en kort beskrivelse af nogle karakteristiske træk for de 2 kategorier.
Vær opmærksom på at alle træk ikke nødvendigvis forekommer i den enkelte film.

Fiktiv kortfilm

- Filmen er kort – kortere end 15 minutter.
- Der medvirker ikke flere personer end højst nødvendigt.
- Filmen har en enstrengt handling. Filmen kan være kronologisk eller med flashback eller flashforward.
- En eller flere ting eller rekvisitter er væsentlige for handlingen. En rekvisit kan også fungere som set-up.
- Handlingen foregår over kort tid – filmisk tid kan være lig med faktisk tid.
- Lydsiden har stor betydning:
 - ofte er der få replikker
 - i lydsiden kan der være varsler
 - billedsiden er 'talende'
 - der kan være en voice-over, en fortæller
- Når der sker noget dramatisk, er det ofte som om 'tiden står stille'. Dette kan understreges både i lydsiden og i billedsiden hvor der fx bruges slowmotion eller at kameraet dvæler ved motivet.
- Med fordel kan den lille berettermodel (anslag, point of no return, klimaks – udtoning)
- eller begyndelse–handling–afslutningsmodellen ofte bruges på en kortfilm.

Fiktiv novellefilm

- Filmen er længere end 15 minutter og kortere end en time. Oftest en halv time.
- Der er flere medvirkende end i en kortfilm.
- Der er flere handlinger.
- Der er mange replikker.
- Handlingen foregår over længere tid, 14 dage, en måned, en sommer.
- Lydsiden (replikkerne) er underlagt billedsiden.
- Den store berettermodel, aktantmodellen eller plot-pointmodellen kan bruges til at få hold på filmen.

Oversigt over dramaturgi og de filmiske virkemidler

Oversigten er en hjælp til analyse af levende billeder: film, tv-reklame, musikvideo, nyhedsindslag, dokumentarprogrammer, reality shows osv.

På dansk bruges der fortrinsvis engelske betegnelser når der tales om dramaturgi og de filmiske virkemidler. Det skal selvfølgelig beklages når dette materiale handler om nordisk sprogforståelse.

Dramaturgi

En film kan fortælles lineært

Filmen har en begyndelse, en handling og en slutning (som dog godt kan pege videre fremad). Begyndelsen kaldes *anslaget* og afslutningsscenen kaldes *udtoningen*.

Ofte bruges *berettermodellen*, *den lille berettermodel*, *plotpointmodellen* eller *aktantmodellen* til at få styr på filmens dramaturgi.

En anden model som er velegnet til at få styr på mange korte film, er *kosmos-kaos-kosmosmodellen*. Denne model kan bruges i de mindste klasser. Tilsyneladende er der kosmos – alt er ren idyl, men hurtigt sker der noget - der bliver kaos, så er der en (eller en gang imellem flere) der agerer, de implicerede parter lærer noget, og der opstår derefter et nyt kosmos. Modellen peger videre, for alle ved at på sigt, kommer der et nyt kaos. I filmen vises dette ikke, men her kommer seerens fantasi, fornemmelse og erfaring ind.

Den klassiske berettermodel kan hentes her: <http://scoop.mb.dk/pdf/berettermodel.pdf>

En film kan fortælles cirkulært

Når man bevæger sig fra filmens nutidsplan og tilbage i tiden, kaldes det et *flash back*. Når man bevæger sig fra filmens nutidsplan og frem i tiden, kaldes det et *flash forward*.

Komplekse film

I mere komplekse film som fx 'Pulp Fiction' (1994), '21 Grams' (2003) og 'Before the Rain' (1994) væves fortid, nutid og fremtid sammen igennem hele filmen.

En film kan være en montage

Filmens tema bliver belyst vha. billedlyrik. Her er tid uden betydning.

Tema, præmis og budskab

Beskrives bedst ved et eksempel: fx filmens *tema*: sammenbragte børn, filmens *præmis*: sammenbragte børn kan have svært ved at finde ud af det med hinanden eller at børn mobber, og filmens *budskab*: voksne skal være opmærksomme på at hjælpe sammenbragte børn til at finde ud af det med hinanden, og børn skal være ordentlige ved hinanden.

Fortælleknep og andet der kan opbygge stemningen

Set up - Pay Off: Der plantes information som gør de efterfølgende scener troværdige.

Blanks: Huller, viden der holdes tilbage af fortælleren, som man med intuition, erfaring og viden prøver at fylde ud. Som seer kan man blive overrasket: *surprise* – der sker noget andet end det man forventer!

Cues: Stikord der, på baggrund af viden, erfaring og evne til at tolke, kan betyde at man får en fornemmelse af hvad der videre kan ske.

Varsel bruges til at skabe stemning. 1) *i billedsiden* (fx ravne der svæver over et hus – man kan ikke høre ravnene, kun se dem), 2) *i både billed- og lydsiden med synkron lyd* (man ser en måge, den skriger) 3) *som asynkron lyd* (fx dæk der hviner, ambulance med udrykning – uden at man ser dækket eller ambulancen).

Rekvisit

En drage, en ballon, et Anders And-blad, en snorkel, en paraply osv. Rekvissiten optræder flere gange i en film og kan have symbolsk betydning (i begyndelsen vil dragen ikke flyve, men til sidst, når hovedpersonens projekt er lykkedes, flyver dragen).

Symbol

Et hjerte, en kiste, en drage, en tiger, en nøgle, en ballon, et brev der bliver revet i stykker osv. "

Filmens virkemidler (udtrykket)

Billedkomposition

Frame: der er 25 frames (enkeltbilleder) til et sekunds filmoptagelse (nogle lande bruger en anden standard, nemlig 30 frames i sekundet).

Billedbeskæring (den afstand som tilskueren oplever at kameraet har til motivet): I det enkelte billede (frame) kan motivet fremtræde på følgende måde: *supertotal, total, halvttotal, halvnær, nær, ultranær* (eller som det også kaldes: *close up*)

I den enkelte frame (som fryses på skærmen) kan der arbejdes med *forgrund, mellemgrund* og *baggrund*. Herved får billedet dybde, og opmærksomheden bliver skærpet (fx kan man ofte ved at se på baggrunden finde ud af mere om landskabet eller miljøet).

Det gyldne snit: en opdeling af billedet hvor de forskellige elementer placeres harmonisk

Vandrette linjer: giver ro, stabilitet, orden.

Lodrette linjer: virkningen er magtfuld, monumental.

Diagonale linjer: kan understrege action, bevægelse, aggressivitet.

Kamerasynsvinkel

Fugleperspektiv (motivet ses ovenfra og bliver småt og ubetydeligt), *normalperspektiv* (motivet er i samme højde som kameraet), *frøperspektiv* (motivet ses nedefra og synes stort), *diagonalperspektiv* (motivet er skævt, hælder eller vælter).

Kameraobjektivvalg

Motivet kan filmes i *normal vinkel* (sådan som vi ser det), som *tele* (der er zoomet ind på motivet eller en vigtig del af det – dette kommer til at stå skarpt, mens alt andet bliver sløret) som *wide* eller *vidvinkel* (der er zoomet ud – virker nærmest som panorama og giver overblik). Dette kaldes også objektivvalg.

Fokus: at motivet er i centrum og skarpt. *Defokus*: at motivet er utydeligt. *Fokus/defokus*. En god effekt kan være skiftevis at fokusere og defokusere på forskellige motiver i billedet.

Kameraet som fortæller

Hvis motivet er filmet set ud fra en persons synsvinkel, kaldes det *subjektivt kamera* eller *point of view*. Hvis der filmes hen over en persons skulder og over på en anden person, kaldes det *over-a-shoulder-shot*. Hvis to personer ses i nær- eller halvnær kaldes det et *two-shot*.

Kamerabevægelser

Kameraet kan være *håndholdt*, stå på et *stativ*, være et *steady-cam* eller *fastspændt* (fx på en bil, helikopter, person).

Kameraet kan *panorere* (drejes fra venstre til højre eller omvendt, horisontalt), *tilte* (dreje op og ned – vertikalt), *være skråt* (kan blandt andet give en psykologisk afstand til motivet), *på hovedet* (alt er omvendt – denne virkning kan også opnås i redigeringen), *travelling* (følge et motiv i bevægelse) vha. en dolly, skinner, en bil, en skrivebordsstol eller gå op i *kran*.

Lys

Lys skaber stemning og handling. Der skelnes imellem følgende lyssætning:

Normal: her bruges ikke spots (dogme).

High key: alt belyses vha. projektører og spots for at kameraet kan bevæge sig frit.

Low key: lyssætning der er mørk i tonen, og som anvender skygger som virkemiddel.

Farver

Farvetonen i en film har stor indflydelse på seerens oplevelse. Blåt lys er koldt, rødt lys er varmt. Der kan sættes filtre på kameraet, eller der kan lægges et filter ind i redigeringen.

I en film har vigtige rekvisitter ofte en meget klar farve (fx en blå ballon, en rødt kort, en rød cigarettænder, en rød rose). Farverne har ofte symbolværdi.

Lyd

Lyden kan være synkron eller asynkron.

Synkron lyd: reallyd (billede og lyd følges ad), clean-sound (lyd eller studielyd 'der hører til' billedet og lægges ind i redigeringen), musik der kommer ud af en radio i billedet (også selv om det er lagt på efterfølgende), effektlyd hvor det er reallydene der er forstærket.

Asynkron lyd: underlægningsmusik, effektlyd som ikke hører til i billedet, men som forstærker stemningen, fx: ambulance med udrykning – uden at man ser ambulancen, mågeskrig, men ingen måger mm. voice-over, speak.

Ord i film

Voice over: en fortæller (eller en af personerne) der fortæller, forklarer eller fortolker.

Interviews: en medvirkende i filmen svarer på nogle spørgsmål, som er klippet ud, så man kun hører svarene.

Speak: Et båndet indlæg som kommenterer filmen.

Redigering

En lang række *indstillinger* á 25 frames pr. sekund ligger til grund for redigeringen. Indstillingerne bliver beskåret, delt op osv. og klippet sammen til *scener*.

Sekvens: flere scener der til sammen giver en afsluttet handling.

Klippeteknikker

Kontinuitetsklipping: klipningen er lineær – dvs. fremadskridende i tid. Overspring virker naturlige.

Eliptisk klipping: kontinuitetsklipping, men hvor handlingen foregår over længere tid, og dette vises fx vha. *fading* (billederne blænder over i hinanden).

Montageklipping: montageklippingen skaber sammenhæng og betydning, men ikke i tid.

Krydsklipping: her klippes der mellem to handlinger der sker samtidig og mødes på et tidspunkt.

Parallelklipping: krydsklipping mellem handlingstråde som finder sted samtidig, men ikke nødvendigvis mødes.

Match cut: når der er en overensstemmelse mellem to klip. Det kan være i motivet eller i lyden.

Lydbro: hvor lyden til det nye klip begynder i det foregående klip.

Filmisk tid er længere eller kortere end faktisk tid

Suspense: den enkelte scene spændes eller forlænges til det yderste. Seeren ved mere end filmens personer.

Slow motion: handlingen vises i langsom gengivelse.

Strobe: bevægelserne vises i ryk.

Frossent billede: kan bl.a. forekomme i en film med åben slutning.

Fast motion: bevægelserne vises hurtigere end normalt.

Krydsklipping og parallelklipping: kan være både tidsforkortende og tidsforlængende.

Kapitel 7

Flere ideer

Historie

Vikingetiden

1. Vikingetiden er en storhedstid idet vikingerne erobrede lande og områder og udforskede nyt land. Vælg en periode ud. Find ud af hvor langt vikingerne nåede omkring, og hvilken betydning det havde for det pågældende land.
2. Sammenlign en tegneserie som "Asterix og Vikingerne" med de historiske oplysninger omkring Vikingetiden.
3. En dansk tegnefilm (komedie) om Asterix og mødet med vikingerne (instruktør: Stefan Fjeldmark og Jesper Møller) har premiere d. 2-6-2006. Se filmen og sammenlign med de historiske oplysninger.

Tjek <http://www.norsk.dk/history/> Her er masser af informationer der giver mulighed for fordybelse

omkring historiske emner som Vikingetiden, nordiske mytologi, Kristendommen i Norge, Middelalderen og meget mere.

Den nordiske historie

Find frem til perioder hvor to eller flere af landene i Norden har haft fælles historie, hvem havde magten, og hvilken betydning fik dette for områderne?

2. Verdenskrig

Hvordan var de enkelte lande og områder påvirket af 2. Verdenskrig?

Hvordan udviklede krigen sig i de pågældende lande?

Find nogle af svarene her:

http://www.milhist.dk/besattelsen/dkww2/dkww2_dk.htm

www.leksikon.org

Religion

Hvornår blev landene i Norden kristnet?

Hvordan gik det til?

Hvilken religion er i dag hovedreligion i de nordiske lande.

Hvilke andre religioner er repræsenteret i landene? Hvordan er det enkelte lands holdning til andre religioner?

Oplysninger kan evt. søges her:

<http://www.original-people.eu.org/vikingar2.shtml>

2006

Nyheder fra og om de nordiske lande her og nu. Find evt. oplysninger på ambassadernes hjemmesider eller på <http://nordskol.org>

Hvilke lande i Norden deltager i krigen i Irak?

Hvilken betydning har det haft for de pågældende lande?

Nordisk Råd

1. Hvornår blev Nordisk Råd oprettet?
2. Find ud af hvilke lande og områder der er med i det nordiske samarbejde.
3. Hvad er de nordiske værdier?
4. Hvilke aktiviteter varetages af Nordisk Råd?
5. Hvilke indsatsområder kan især udnyttes af unge mennesker?

På www.norden.org findes svarene.

EU og de nordiske lande

1. Hvilke lande er medlem af EU?
2. Kan I finde ud af om det har betydning for forholdet mellem landene at ikke alle lande er medlem?

Geografiske og kulturelle tværsopgaver

Alene, parvis eller i en mindre gruppe skal eleverne sammenligne Norge, Sverige, Danmark, Island og Finland (evt. koncentrerer der om et par af landene).

Der skal findes svar på (vælg evt. ud):

1. Størrelse
2. Befolkningstal
3. Sprog
4. Hovedstad
5. Religion
6. Højeste sted
7. Største sø
8. De vigtigste erhverv
9. Vigtigste eksportvarer
10. Hvilke befolkningsgrupper bor der i landet?
11. På hvilke dage fejres nationaldagen, og hvad fejrer man?
12. Hvilke lande er republikker og hvilke er monarkier? Forklar forskellen
13. Hvad består julemiddagen af

Ung i Norden

Hvordan er det at være ung i Norden? Stil relevante spørgsmål på www.nordenibio.org. Eksempel på spørgsmål: Hvad er den kriminelle lavalder og hvornår flytter man hjemmefra?

Fremmed i et nordisk land

Hvordan er det at bo og arbejde i et andet nordisk land?

Der kan også sættes fokus på

- Litteratur
- Andre genrer – fx reklame, tegneserie, hjemmesider
- Spillefilm
- Kunst
- Musik